SINEZA: Časopis za humanističke i društvene nauke, 7(2)2026: 111-114
https://doi.org/10.63356/sin.2026.019
UDK 271.222(497.11)-773-9(048.83)

CC BY NC ND

Приказ књиге

Чешко-моравска епархија Српске Православне Цркве 1921–1942

Саша С. Антонијевић (2024). *Чешко-моравска епархија Српске Православне Цркве 1921 – 1942*, Крагујевац: Каленић, 600 стр.

Драго Нешић

nesicdrago93@gmail.com

Монографија Саше С. Антонијевића *Чешко-моравска епархија Српске Православне Цркве 1921 – 1942* представља модификовану верзију докторске дисертације коју је аутор одбранио на Православном богословском факултету Универзитета у Београду априла 2023. године. Аутор овог волуминозног дјела је свештеник Српске православне цркве – Епархије шумадијске, која је и објавила ово дјело у издању епархијске издавачке куће „Каленић". Писац ове монографије саму тему сагледава са два аспекта - историјског и канонског што нам омогућава да стекнемо потпунији увид о развоју ове епархије СПЦ у дводеценијском битисању са свим изазовима са којима се суочавала. Заокружујући истраживање, аутор на крају рада доноси систематизовану библиографију која сеже од пописа кориштених архива, штампаних извора, мемоарске грађе, енциклопедијских издања, периодике и научне литературе. Монографију употпуњује серија фотографија која се налази на самом крају овог дјела и представља драгоцјено свједочанство о животу ове епархије.

Сама монографија је структурално изразито сегментирана што читаоцима омогућава бољу прегледност. Поред уводних разматрања и закључка, рад је подијељен на двије хронолошки зависне цјелине. Прво поглавље *Чешко-моравска епархија у периоду од 1921. до 1938. године* састоји се из три већа потпоглавља. Првим потпоглављем *Оснивање Чешко моравске епархије* аутор нас упознаје са вјерским и националним буђењем које је проистекло као резултат стварања нове државе. Промјене до којих је дошло завршетком Првог свјетског рата нису мимоишле ни Римокатоличку цркву на простору Чехословачке. Дошло је до појаве реформског покрета унутар саме цркве који је окупљао велики број свештеника и залагао се за одређене промјене. Те промјене су се односиле на именовање домаћих чешких и словачких бискупа,

али и на друга питања попут принудног целибата и чешког као богослужбеног језика. На челу овог покрета налазио се римокатолички свештеник др Карел Фарски. Све ово пратило је иступање великог броја вјерника из Римокатоличке цркве. Удаљавање Рима и Прага по питању новононастале црквене кризе довело је до стварања Чехословачке цркве на почетку 1920. године. Убрзо по оснивању Чехословачке цркве на иницијативу др Фарског остварена је сарадња између Чехословачке и СПЦ. Велику улогу у конституисању Чехословачке цркве као православне имао је епископ нишки Доситеј. Организациона структура Чехословачке цркве требало је да почива на три епархије. СПЦ је добила приједлог епископских кандидата за епархије у Чехословачкој, а то су били др Мађеј Павлик, др Карел Фарски и др Рудолф Патржик. У септембру 1921. године, потврђен је избор наведених епископских кандидата. Међутим, за епископа је хиротонисан само др Мађеј Павлик, који је прије примања архијерејског чина замонашен, добивши име Горазд. Аутор нас упознаје и са стањем у Чехословачкој цркви након хиротоније епископа Горазда, гдје долази до подјела које кулминирају након издавања Чехословачког катихизиса. Због насталих подјела долази до издвајања Чешко-моравске епархије из Чехословачке цркве. Послије историјског разматрања, аутор нас упознаје и са неким канонским проблемима са којима се суочавала СПЦ, а то је питање примања римокатоличких свештеника у православну цркву у чешким земљама у истом чину и питање брака клирика послије рукоположења. Оба питања су позитивно ријешена примјеном црквене икономије, што и сам аутор потврђује, елаборирајући наведену тему.

Другим потпоглављем *Решавање јурисдикцијског питања Чешко-моравске епархије* аутор нас упознаје са проблемом који настаје у Чехословачкој око јурисдикције над тим простором између СПЦ и Цариградске патријаршије. Проблем јурисдикције настао је дјеловањем др Милоша Червинке и архимандрита Саватија који су саговорника за свој подухват нашли у цариградском патријарху Мелетију IV Метаксакису. Хиротонијом Саватија за архиепископа прашког и цијеле Чехословачке и додјелом Томоса о аутономији 1923. године отворено је питање јурисдикције. Од времена патријарха Мелетија IV Цариградска патријаршија ће се за своје дјеловање све чешће позивати на погрешно тумачење 28. канона Халкидонског сабора по којем Цариград има право на јурисдикцију у дијаспори. Аутор нас упознаје и са историјатом и канонском оправданошћу јурисдикције СПЦ на простору Чехословачке. Доказивање канонске оправданости јурисдикције СПЦ на простору чешких земаља, аутор темељи на исцрпној историјској анализи и предочавању неоспорних чињеница. У оквиру приказа овог јурисдикцијског спора, аутор расвјетљава улогу и ставове водећих чехословачких државника, предсједника Масарика и министра Бенеша. Аутор нас упознаје и са великим напорима епископа Горазда, али и врха СПЦ, па и саме државе Краљевине СХС да дође до рјешења овог питања. Спор је донекле ријешен 1925. године када је епископ

Горазд примио управу над прашком црквеном општином.

У трећем потпоглављу *Устројство Чешко-моравске епархије* упознајемо се са дјеловањем епископа Горазда на доношењу Устава Чешко-моравске епархије који је донесен 1929. године. Аутор нас упознаје са карактеристикама Устава, наглашавајући да је ради спровођења уставник одредаба поновљен избор за епископа. Аутор нам укратко износи судбину свештеника Јосефа Жидека који се истакао градитељским прегалаштвом у Худобину код Оломоуца, али је његово касније сукобљавање са црквеним властима довело до губитка службе у епархији и повратка у римокатоличку вјеру.

Друго поглавље ове монографије *Чешко-моравска епархија у периоду од 1938. до 1942. године* хронолошки обухвата краћи временски оквир у постојању ове епархије, па је самим тим текстуално сажетије. За разлику од првог поглавља који је разгранат на три потпоглавља са унутрашњом сегментацијом, други дио чини петнаест прилично хомогених потпоглавља. Друго поглавље обухвата период од окупације Чехословачке до страдања епископа Горазда и клирика Чешко-моравске епархије 1942. године након атентата на рајхспротектора Рајнхарда Хајдриха главног представника власти Трећег рајха у Протекторату Чешке и Моравске. Аутор пише о проблему јурисдикције, али овај пут у новим околностима и са новим изазовима. Јурисдикцијска питања у овом периоду односила су се на дјеловање јерарха Руске православне заграничне цркве архиепископа, а касније и митрополита берлинског и њемачког Серафима Ладеа. Како су нацисти признавали само архиепископа Серафима као легитимног представника православних у Трећем рајху, епископ Горазд са Чешко-моравском епархијом долазе под његову управу. Права које је имао патријарх, Сабор и Синод СПЦ привремено су пренесена на архиепископа Серафима што је и коначно потврђено измјенама епархијског устава у току 1942. године. Аутор нас упознаје и са дјеловањем других личности у овим мрачним временима попут Миливоја Црвчанина, свештеника и делегата Светог архијерејског синода СПЦ у Прагу, архиепископа Саватија и пољског митрополита Дионисија. Овај период обиљежиле су и идеје о стварању тзв. Мађарске православне цркве и тражење подобних личности за успостављање исте. У смутним временима Другог свјетског рата Свети архијерејски синод СПЦ на челу са митрополитом скопским Јосифом настојао је да очува непоцијепану ризу Светосавске цркве што је видљиво из писања самог аутора.

На крају можемо констатовати да монографија Саше С. Антонијевића представља значајан допринос српској историографији и теологији. Дешавања у православној екумени у новије вријеме још више дају на значају овој монографији, јер она освјетљава коријене појединих процеса и омогућава како историчарима, тако и теолозима да наведене процесе посматрају од самих зачетака. Ово се првенствено односи на питања јурисдикције и на тумачење 28. канона Халкидонског сабора. Иако изван фокуса аутора, вриједно је поменути да дјело које је започео епископ Горазд није остало без

плодова. Данас је простор Чешке и Словачке канонско подручје Православне цркве чешких земаља и Словачке која је аутокефална црква са неколико десетина хиљада православних окупљених у четири епархије. Овом монографијом аутор Саша С. Антонијевић сврстава се у ред црквених историчара који настављају пут својих великих претходника, попут академика епископа шумадијског др Саве Вуковића, чији је научни рад такође био посвећен историји СПЦ.